

МАРК ТВЕН ФРАНЦУЗИ И КОМАНЧИ

Превод от английски: Тодор Вълчев, 1982

chitanka.info

Глава от „Пеша из Европа“, невключена в окончателния вариант на ръкописа.

А сега да поговорим за жестокостта, дивацината и страстта към поголовна сеч. Тези качества не допринасят за красотата на полуцивилизованите народи в света, но пък и едва ли може да се нарекат недостатъци. Те са естествена рожба на обществения строй и без тях този строй би бил несъвършен. Трудно е да се тегли съвсем строга разграничителна линия между французите, команчите и някои други народи, достигнали едно и също нравствено и социално равнище. Справедливостта налага да признаем, че в едно отношение команчите превъзхождат французите: те не воюват помежду си, докато любимото занимание на французите още от незапомнени времена е било да се изгарят и колят един друг. Няма оръжие, което да е проляло такива реки от френска кръв, каквито е пролял френският меч. Няма омраза, така непримирима, както омразата на французина към неговия сънародник. Няма религия, която да е извършила такива нечувани зверства, както кротката и смирена религия на французина. Впрочем последната забележка е неуместна в случая, тъй като команчите нямат религия и следователно не се налага да убиват братята си, за да ги вкарат в пътя на истината.

Турците, както и много други варварски народи, са воювали от време на време помежду си, но гражданската война е достигнала истинско съвършенство, ожесточеност, ефикасност и размах само в две общества — френското и това на килкенийските котки^[1].

Аз не вярвам французите да са по-жестоки от команчите. Струва ми се, че те са само по-изобретателни в своите методи. Ако това може да се докаже, то би означавало, че французинът е по-висше същество от команча. Френското благородническо съсловие е измислило няколко поразителни, невероятни обичая и ги е запазило в течение на векове благодарение на разумната кротост на народа. Към тези обичаи спада правото, след като си дал някому земя под аренда, да ходиш на лов из нивите му, да ги изпогазваш и да не плащаш за нанесените щети. Или правото да забраниш на същия този човек да огражда нивите, за да пази реколтата от диви животни, защото оградите пречат на лова. Или правото на господаря да има гълъбарник и да не плаща за зърното, изядено от гълъбите — и не само това, ами да наказва нещастника, който дръзне да убие, макар и един гълъб. Или правото на господаря да държи мелници и фурни и да принуждава простолюдието да мели зърното си и пече хляба си при него на двойна цена. Или правото на

господаря да заграбва имуществото на вдовиците и сираците, когато главата на семейството е умрял, без да остави завещание. Или правото на господаря да взема една пета от парите, получени при продажба на земи, намиращи се под негова юрисдикция. Но това са незначителни жестокости и всяко полуцивилизовано общество може да ги измисли и да ги търпи. Къде по-значителни са някои други! Например правото на господаря да кара работилния цял ден селянин да седи цяла нощ край блатото и да гони жабите, за да не смущават с крякането си съня на господаря; правото на господаря да разпори корема на селянина и да стопли в него краката си, ако се е уморил и измръзнал по време на лова; и като връх на всичко идва *droit du seigneur*^[2] — нека го кажем на френски, за да не загрозяваме родния език. Команчите може би са в състояние да измислят нещо по-хитро от последните три права, но едва ли много по-хитро. Обаче френската изобретателност достига ненадминати висоти в дните на революцията, когато голи мъже биват привързвани за голи жени и хвърляни в реката. Такова нещо команчът не може да измисли — тук французинът държи първото място. Тъй като това е ставало преди по-малко от сто години, може да се предполага, че французинът все още не е изгубил своите изобретателски способности и желанието да ги прилага.

Но в едно отношение французите са ненадминати. Страстта към масова сеч, изглежда, им е дар от бога. У нито един народ тя не е така ярко изразена. В течение на вековете французите са установили почти пълен монопол над нея. Много преди Вартоломеевата нощ те са познали висшето удоволствие от масовата сеч и са се прирастили към нея. Но Вартоломеевата нощ е толкова монументална, че в нейната необятна сянка се губи внушителният низ от кланета, извършени преди това; те се виждат като през мъгла, тъй че почти не може да се различат, но независимо от това те са исторически факт. Ако някои от тях бяха станали в Англия, те щяха да помрачат слънцето на нейната история; но в родината на масовата сеч те изглеждат така естествени и на място, както обривите по кожата на прокажения, и никому не правят впечатление.

Вартоломеевата нощ безспорно е неподражаем шедьовър, който няма равен на себе си в цял свят. В нея са участвали най-видните хора на страната, включително кралят и кралицата-майка. Това се е случило през 1572 година. Възникнали някакви недоразумения на религиозна

тема. Французинът е преди всичко набожен. Но само собствената му набожност не го задоволява — той държи да направи набожен и ближния си и ако ближният се опъва, той ще го убие, но ще го направи набожен. Да, ако ближният му отказва да води благочестив живот, французинът грабва секирата и го вкарва в пътя на истината. Французинът е обществено животно и не иска да прекарва времето си на оня свят в самота — затова гледа да си осигури компания. В епохата, за която ви разказвам, не само един ближен се е отклонил от правия път, а половината нация. Ужас. Католическите вождове били дълбоко опечалени от тази греховност и започнали да се съвещават как най-добре да я изцерят. Кралицата-майка, чиято мъдрост и благочестивост били безупречни, препоръчала обикновеното национално лекарство — сечта. Вождовете възприели идеята ѝ и поръчали сеч, тъй както ние си поръчваме закуска. Решили това благородно дело да започне в една августовска нощ, за което уведомили своите хора в някои градове и селища. Пазейки пълна тайна, привържениците на истинската вяра приготвили оръжието и зачали, като междуременно навестявали и приемали у дома си своите грешни и нищо неподозиращи ближни; по нищо не личало, че приближава съдбоносната нощ. Кралят имал задушевна среща с ръководителя на грешниците и ако този човек е бил малко понаблюдателен, сигурно е щял да забележи аркебузата, с която негово величество го ранява след няколко дни от прозореца на двореца.

Уреченият час настъпил и звънът на камбаните нарушил среднощния покой. Праведните били готови, грешниците — изненадани. Праведните нахълтали в къщите на грешниците и започнали да избиват мъже и жени в леглата им или по стълбите, да разбиват главите на депата о стените. Това благочестиво дело продължило два дни и три нощи. Реката се задръстила от телата на изкланите, улиците били застлани с трупове, въздухът вонял от разлагащата се плът на хората, станали жертва на собствената си несъобразителност — защото те също са били французи и ако се бяха досетили първи, биха могли да изколят своите противници. През тези два-три дни във Франция са били избити седемдесет хиляди души и след този свой подвиг истинската вяра така здраво се укрепила, че противниците ѝ никога вече не са могли да застрашат сериозно нейното първенство.

Разбира се, кланета във Франция са ставали и след това. Доста продължително и приятно било клането по време на Терора. И в наше време ние станаме свидетели на няколко такива кланета — нека споменем само клането на 2 декември и няколкото, станали към края на Френско-пруската война. Но с нито едно от тях французите не се гордеят тъй, както със своята несравнима Вартоломеева нощ.

Най-привлекателната черта на френския национален характер — а и най-насърчителната за мисионера — е тази чудесна, нямаща равна на себе си кротост. Ние считаме заека за благодушно създание, но какво е неговото благодушие пред благодушието на французина? Та кой заек ще се остави в течение на векове да го гнетят, да го обиждат, да го тъпчат непрекъснато, без да се опита поне веднъж да ухапе своя тиранин. Европа е осеяна с малки, геройски общности, които неведнъж и не дважд са въставали против могъщите си потисници, за да възстановят своите права. Ще се уморим, ако речем да ги изброяваме. Вилхелмтеловци и Уаттайльоровци^[3] можете да срещнете на всяка крачка, освен във Франция. Но най-после дори и Франция въстана — и щеше да се върне доволна в зайчарника си, ако беше получила плесница и бонбонче, но глупавият крал не се сети за това, тъй като не е в неговия стил да върши необходимото в необходимото време и така той изпусна този случай. Тогава нацията хвърли заешката кожа и облеche друга национална дреха — тигровата кожа; когато срещу нея се надигнаха армиите от цяла Европа, тя направи още една крачка и доказа своето мъжество, оставайки несъмнено малко изненадана, че е намерила в себе си толкова много от него. Чужденецът Наполеон, великият пълководец, доведе до съвършенство военното изкуство на французите, но щом настъпи удобен момент, надяна отново на нацията нейната заешка кожа, стъпи й на врата и нацията го славословеше за това. Наполеон III се отнесе с французите по същия начин — за голямо тяхно удоволствие.

Чужденците въобще са били голямо благодеяние за Франция. Повечето нейни велики хора са имали обикновено чужд произход (в наше време също не се забелязват изключения) и тези мъдри личности, изглежда, много добре са разбирали как да угаждат на средния гражданин. На средния гражданин му е нужна „слава“ — това е най-важното; повече слава, повече шум, повече зрелища, повече братство и равенство, повече маскаради, повече главозамайващи глупости, повече

разпуснатост и хвалби; повече увереност, че очите на света са отправени към него, че неговата жена определя модата, а самият той е образец на светска любезност; повече напомняния, че неговият език е дворцовият език на всички нации и че Париж е слънцето, чийто залез би потопил земята в интелектуален мрак; повече *Vive la Republique*^[4] днес, *Vive le Roi*^[5] утре, *Vive la Commune*^[6] другиден и *Vive* дявол знае какво по-други ден; повече високопарни фрази и безкръвни дуели, за да се възстанови неговата наранена чест; повече благочестивост и непристойност, и кланета, и „ура“ — това иска той приживе, а после — животът му да завърши с помпозно погребение със свещеник и фенер начело на процесията, с фалшив генерал-майор на капрата на катафалката и върволица от празни, траурни карети, следващи отзад — тогава той е доволен и литва възраждан към другите ангели, да им разкаже за своето славно погребение. Всички тези атрибути на величието не костват много и мъдрите чужденци, които са управлявали Франция, са имали голяма сметка да ги раздават.

Както вече казах, кротостта на французите е най-красивата черта в националния им характер и не след дълго ще стане и най-полезната, защото с нейна помощ нашите мисионери ще хванат французина като заек за ушите. Французинът е съставен от най-дребните дребнавости, които можем да си представим, и от най-великите величия^[7]. Скритият в него тигър — тайният кръвожаден инстинкт към кланета — дава възможност да се направи от него след съответен натиск и грижлива обработка най-добрият войник в света. А заешката кротост, възпитана в него, след като векове е търпял покорно неправди и унижения, му помага да търпи този натиск и обработка, без да каже гък. Неговата невероятна суетност го подтиква да върши такива чудеса в изкуството, в техниката, в политиката, в литературата, за каквито друг не би посмял да помисли, а трескавото му и неудържимо въображение и неизчерпаема енергия и упоритост му дават възможност да постигне своите цели.

Сега, ако съм свършил интелигентно работата си, навярно съм успял да покажа, че в някои отношения французинът превъзхожда китаеца, в други е равен на турчина и дахомееца и едва ли в нещо отстъпва значително на команча. Надявах се и вярвах, че това ще ми се удаде; и мисля, че съм постигнал целта си. За мен няма съмнение, че

Франция е предопределена да заеме достойно място сред полудивилизованите народи на нашата планета.

Аз възлагам големи надежди на Франция и от все сърце ѝ желая по-скорошен морален и интелектуален подем и просвещение. Но аз много добре разбирам, че ограничените и несистемни усилия на тукашната американска колония — колкото и енергични, благочестиви и безкористни да са те — няма да ѝ донесат това велико благо. Не, има само един път за това: да се създаде един корпус от американски мисионери-миряни, въоръжени за защита с официално звание, снабдени с лентичката на Почетния легион, за да не бият на очи и да не предизвикват завист; тези мисионери ще са на държавна заплата, която ще се взема от фондове, натрупани от специален данък. И тъй, нека се вдигнем всички като един и помогнем на французина. Нека се проникнем от обич към това презирано и унищожавано звено между човека и маймуната, нека го издигнем и го направим наш брат!

[1] Килкенийски котки — котки, които се бият, докато от тях останат само опашките им. — Б.пр. ↑

[2] Има се пред вид тъй нареченото „право на първата нощ“ — Б.пр. ↑

[3] Уат Тайлър (?-1381) — водач на английското селско въстание. — Б.пр. ↑

[4] Да живее републиката (фр.). — Б.пр. ↑

[5] Да живее кралят (фр.). — Б.пр. ↑

[6] Да живее Комуната (фр.). — Б.пр. ↑

[7] Когато д'Егийон разпраца в полунощ своята заповед до непокорния френски парламент, искайки от него да поеме отново своите обязанности, 160 от всичко 200 депутати направо отказали да напуснат леглата си. Всеки от тях се е решил на тази героична постъпка сам, разчитайки единствено на собственото си мъжество, тъй като не би могъл да знае, че останалите или поне част от тях ще проявят твърдост и ще постъпят по същия начин. За сравнение си спомнете онази дребнавост, с която всеки нов режим във Франция премахва всички исторически паметници, напомнящи ѝ по някакъв начин за предишния режим, включително имената на улиците. Наполеон постави на Вандомската колона своята статуя; следващите режими я замениха с нещо друго. Когато Комуната дойде на власт, тя

въобще премахна колоната; сега Републиката възстанови колоната и я увенча с каменна фигура, изобразяваща не знам вече какво — може би френското непостоянство. (М. Т.) ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.